

**SKICA ZA STUDIJU O LEKSICI
FRA PAVLA PAPIĆA, BOSANSKOG
FRANJEVAČKOG PISCA 17. STOLJEĆA**

DARIJA GABRIĆ-BAGARIĆ

Filozofski fakultet, Sarajevo

UDK 808.61/.62—3 : 808.61/.62—82

Izvorni znanstveni rad

Primljen: 06. 09. 1991.

Prihvaćen: 04. 12. 1991.

U radu se analiziraju izvori leksičkog fonda u Papićevom prevodilačkom radu, s obzirom na njegove literarne uzore, pisce-prethodnike i vlastite stavove o književnom izrazu.

Mada je franjevačka književnost proučena i sa književnohistorijskog i sa jezičnog aspekta, pojava do sada nepoznatih ili neobjavljivanih djela može neke probleme osvijetliti na nov način, a istraživanja uputiti novim stazama. Prilikom da pogled usmjerimo ponovo na 17. st. i početke književnog djelovanja bosanskih franjevaca pruža nam objavljivanje djela »*Sedam trublji za probuditi grešnika na pokoru*« (1649) fra Pavla Papića.¹

O fra Pavlu Papiću se u književnim historijama malo ili nikako nije govorilo. On je pominjan ili kao prevodilac (Kombol, Georgijević) ili se samo pribraja spiskovima pisaca i djela u bibliografijama, često s podacima koji su nanosili više štete nego koristi (Jelenić), da bi tek u najnovije vrijeme o njegovom djelu rečeno nešto više, mada ni izbliza onoliko koliko zaslužuje.² Papićevo je djelo ostalo u rukopisu, te je nakon dosta burnog putešestvija završilo u knjižnici Franjevačkog samostana na zagrebačkom Kaptolu. Očima kulturne i znanstvene javnosti ponudio ga je nedavno fra Ignacije Gavran, koji je djelo priredio u transkripciji, sa kritičkim napomenama, komentarima i instruktivnim predgovorom. Zahvaljujući naporu ovog izvrsnog poznavaoца franjevačke književne i prevodilačke djelatnosti, Papićevo djelo nudi se književnoj i jezičnoj analizi.³

¹ Fra Bartolomej da Salutio, *SEDAM TRUBLJI ZA PROBUDITI GREŠNIKA NA POKORU*, preveo fra Pavao Papić 1649. godine, *Priredio, uvod i bilješke napisao Ignacije Gavran*, Zagreb, 1991. g. (Građa za povijest književnosti hrvatske, knj. 33, JAZU)

² M. Kombol, *Povijest hrvatske književnosti do preporoda*, Zagreb, MH, 1961. g., str. 227; K. Georgijević, *Hrvatska književnost od 16. do 18. st. u Sjevernoj Hrvatskoj i Bosni*, Zagreb, MH, 1969. g., str. 159;

Herta Kuna, *Hrestomatija starije bosanske književnosti*, Sarajevo, 1974, str. 155; M. Rizvić, *Pregled književnosti naroda BiH*, Sarajevo, 1985, str. 89.

³ Gavran, o. c. str. 171.

Fra Pavle Papić rođen je 1593. g. u Sarajevu i jedini je franjevački pisac 17. stoljeća koji potiče iz ovog grada. U franjevački red stupio je rano, svećenik je postao nakon studija u Italiji 1618. g. Po povratku u zemlju postao je lektor u fojničkom samostanu, zatim vrši razne funkcije u Provinciji, službuje u Bački i Beogradu, sudjeluje u nizu problematičnih događaja, trpi najrazličitije osude i kazne u svom redu i provinciji, te se konačno smiruje u Visokom, gdje je pred kraj života preveo djelo Bartolomea da Salutia *Sette trombe per risvegliar il peccatore alla penitenza* (prvi put objavljeno u Veneciji 1612. g.). Prijevod je Papić napisao gotovo kaligrafskom bosančicom, pripremio ga za tisak, ali iz nekih nepoznatih razloga djelo nikad nije objavljeno. Možda je to samovanje ovog teksta po mračnim zakucima knjižnica i razlog što se o djelu i njegovu tvorcu tako malo znalo i malo govorilo, pa je Papić stekao status marginalca u bosanskoj franjevačkoj literaturi. To je česta sudbina rukopisnih djela i njihovih autora. Nije isključeno da je takva sudbina zadesila djelo stoga što je pisac bio dosta kontroverzna ličnost, što je i u samom franjevačkom redu bio različito cijenjen, ali današnjeg istraživača mora zanimati jedan prevodilac Papićeva ranga i pisac koji je imao ambicija da prevede Bibliju na narodni jezik.⁴

Papić je svoj prijevod dovršio, kako je iz predgovora očito, u proljeće 1649. g. Do tada su u bosanskoj franjevačkoj književnosti već napisali i objavili svoja djela Ivan Bandulavić, Matija Divković, Stjepan Matijević i Pavle Posilović, pa bi Papić spadao u onaj krug koji je udarao temelje izrazu ove literature. Prvi dojam koji se stiče pri susretu sa Papićevim djelom je jezična podudarnost sa Divkovićem, i na tome insistiraju autori koji su bili u prilici da promotre piščev autograf.⁵ Mislim da tome doprinosi prvenstveno dosljedan ijekavizam Papićev i propovjednički ton jako blizak i sličan Divkovićevom.

Međutim, kako je Papićev tekst prijevod u kojem su njegovi originalni dodaci dosta ograničeni, neznatan je broj odnosa od Salutijeva teksta, nameće se pitanje kako je Papić sam razrješavao probleme koje je pred njega postavljao predložak pisan izgrađenim talijanskim jezikom. Za taj vid problema nije bitna fonetsko-morfološka struktura, koja je stvarno gotovo identična Divkovićevoj, koliko leksička razina, na kojoj se pokazuje Papićeva sposobnost korespondiranja sa Salutijevim tekstom, s jedne strane, i mogućnost uspostavljanja komunikacije sa čitaocem njegova prijevoda, s druge strane.

Imamo li na umu da je za stare pisce pojam jezika bio vezan za leksiku, odnosno da se razumljivost teksta temeljila upravo na razumljivosti i prilagođenosti leksike mogućnostima potencijalnog čitaoca (ili slušaoca propovijedi), onda nam se tu očituje Papićeva prevodilačka i propovjednička samosvojnost.

⁴ Gavran, o. c. str. 166—169.

⁵ Kuna, o. c. 155, Rizvić, 89.

Papićev vokabular uvjerava nas ponovo da su franjevački pisci zahvali iz baštine primorske književnosti, da su se ugledali međusobno, da nisu zazirali od leksike živog narodnog govora, ali i da su bili kreatori novih riječi. Izvjesne osobine Papićeve leksike jasno ukazuju da nikad ne možemo, na žalost, potpuno sigurno ustanoviti koje su pisce čitali franjevci, bolje reći, možemo to samo naslućivati, ali isto tako ne znamo ni kome je sve bio lektira naš Papić, kojeg mi tek sad otkrivamo.

Zahvatanje u leksički fond dubrovačko-dalmatinske literature isticano je pri analizi Bandulavićevog i Divkovićevog jezika, a iz leksičkog inventara S. Matijevića razvidno je — mada to nije izriekom tvrdio autor studije o njegovu jeziku — prisustvo rječničkog materijala ove provincijencije.⁶

Kod Papića se također nalaze riječi čiji bi izvor mogla biti primorska literatura, mada ne treba zanemariti ni utjecaj živih govora Primorja, osobito kad znamo da je Papić i u Sarajevu i za vrijeme službovanja u Beogradu dolazio u kontakt s Dubrovčanima.⁷ Pojava primorske leksike mora se povezivati i sa Divkovićevim utjecajem, jer — kako će se dalje vidjeti — mnoge riječi po kojima se Papić i Divković podudaraju jesu dalmatinizmi i raguzeizmi. Uglavnom se taj popis svodi na tzv. civilizacionu leksiku: *lincul* 119r, *gustierna* 10r, *porat* 132r, zatim na nazive zanimanja: *mrnar* 98v, *koludrica* 128v, *parac* 104r. pojavljuje se i široko poznata imenica *ajer* (*zrak*) 128r ili etnik *Žudjel* 57v. Kako ove lekseme nalazimo i kod franjevaca suvremenih Papiću, ne treba ih tretirati kao neku samo njegovu osobenost.

Na planu apstraktnog nazivlja Papić ima *desperavati* (*očajavati*) 128v, kao što se nalazi kod dubrovačkih pisaca 17. i 18. stoljeća, a kod dalmatinskih već od 16-og (Marulić).

Papićevim specifikumom moramo, međutim, smatrati one lekseme koje je on preuzeo iz dubrovačko-dalmatinske literarne produkcije, a ne nalazimo ih kod ostalih franjevačkih pisaca, i to i kad se radi o tuđicama i kada su u pitanju domaće lekseme.

Zanimljiva je pojava riječi *suzubice* 16v, kojom Papić prevodi pojam *direttamente* (*izravno*), a koja se javlja od 16. st. u dubrovačkom govoru i kod dubrovačkog pisca A. Sasina. Imenica *zavičaj* 109r kod Papića ima značenje *običaj*, što je potvrđeno kod I. T. Mrnavića, dalmatinskog pisca i svećenika iz 17. st., a zna za nju i Marulić.

Imenica *skazan* 91v sa značenjem *nakaza*, *prikaza* podudara se kod Papića i dalmatinskih pisaca. (Lucić, Kavanjin, Gazarović, Zbornik iz 1520. g.)

⁶ Darija Gabrić-Bagarić, *Jezik Ivana Bandulavića*, Sarajevo, 1989, str. 145 — 161, Đorđević Đ., *Matija Divković*, Prilog istoriji srpske književnosti, Glas SKA sv. 52 i sv. 53, Beograd, 1986, str. 24—28 u sv. 53.

S. Pavešić, *Jezik Stjepana Matijevića*, Rasprave Instituta za jezik JAZU, knj. I, Zagreb, 1968, str. 464—465; 469—481.

⁷ Gavran, o. c, str. 169—170.

Na osnovu ovih podataka o paralelnoj pojavi specifične leksike ili specifičnog značenja pojedinih riječi kod starijih dalmatinskih pisaca i Papića može se naslućivati štošta o eventualnoj Papićevoj lektiri. Ujedno, evidentno je da je pri svojim prevodilačkim naporima Papić zahvatao iz kompletno dubrovačko-dalmatinske tradicije i da je ona za njega bila izvoriste rječničkog blaga.

Pojava lekseme *lotrija* 93 v sa značenjem *pijanstvo* ukazuje na podudarnost sa Vrančićem. Naime, prema podacima Akademijnog *Rječnika* (AR) samo kod Vrančića u *Dikcionaru* riječ *lotrija* ima značenje *pijanstvo*, dok kod svih drugih pisaca značenje je *zloća* ili *bludnost*.

Zatim, Papić ima leksemu *skladnoglasje* kao adekvat za *muzika*, što je prisutno kod Vrančića u rječniku, a kasnije kod Della Belle i Stullija. Pažnju zahtijeva i pridjev *karljiv* 107 v u sintagmi *odvraćen' je karljivo*, kojom Papić prevodi lat. frazu: *auersione contentiosa* u jednom citatu iz proroka Jeremije. Ako je ovaj prijevod zaista Papićev, jer nije sigurno da je Papić sam prevodio biblijske citate, mogao ih je preuzimati iz nekih starijih prijevoda, što tek treba utvrditi, onda imamo još jedan primjer služenja Vrančićevim *Dikcionarom*. Ovaj se pridjev *karljiv* uz natuknicu *contentiosus* osim u Vrančićevu *Dikcionar*u, pojavljuje kod Bernardina u *Lekcionar*u i u rječnicima Della Belle i Belostenca. (Zna ju i Držić.) Bez obzira hoće li daljnje analize utvrditi Papićevu originalnost u prevođenju citata ili neće, bitno je da se ovim primjerima pokazuje Papićevo služenje dostupnim leksikografskim djelima, konkretno Vrančićevim *Dikcionarom*, što svjedoči o obrazovanju i jezikoslovnoj pripremljenosti Papićevoj za prevodilački posao.

Podudarnost sa Vrančićem i starijim piscima drugih regija, prvenstveno dalmatinske i dubrovačke, dopušta zaključak da je Papić, kao i Bandulavić i Divković, svojim odnosom prema literaturama Primorja otvarao prostore bosanskog književnog izričaja prema dostignućima tada razvijenih i prestižnih sredina. Na Papićevu se jeziku, ne samo na leksici ili-bolje reći — u leksici posebno, vidi da je literarna praksa Dalmacije i Dubrovnika bila bosanskim franjevcima 17. st. svojevrsna škola književnog jezika.

Papić poznaje leksiku karakterističnu za sve franjevačke pisce, a koja je po porijeklu staroslavenska ili crkvenoslavenska: *prilubodijevstvo* 19 r, *prilubodjevac* 117 v, *bogoľubstvo* 116 v, *iskrńi* 42 r, te grecizam *hartija* 80 r i sl. Po toj leksici vidi se da je jedan fond riječi bio tipičan za literarnu praksu 17. stoljeća i da se po tome naš Papić ne izdvaja od prosjeka.

Međutim, postoji dobar broj riječi za koje se može utvrditi podudarnost između Papića i Divkovića, utoliko značajnija što je prema podacima *Rječnika JA* i Đorđevićeve studije o Divkovićevu jeziku prva potvrda iz Divkovićevih djela.

Ta se leksika može po značenju podijeliti u nekoliko skupina. U prvoj skupini možemo naći nazive za predmete svakodnevnog upotrebe, pa postaviti da se radi o leksici prisutnoj u bosanskim govorima s kojima su i Divković i Papić, sudeći po njihovim životopisima, bili u kontaktu. To

bi bili govor Sarajeva, Visokog, Fojnice. Tako kod obojice nalazimo leksemu *mangura* 81 v za sitan turski novac, zatim rijeću *der* 82 r (npr. *stan-der*), naziv *gavan* 93 v za bogataša, glagol *strajati* 126 r sa značenjem *biti u oskudici, siromašno živjeti*, koji se — prema podacima *Rječnika JA* — nalaze još samo kod Belostenca i Voltigija u rječnicima. U vezi s leksemom *gavan* treba korigirati navode *Rječnika JA*. Naime, već je Đorđević istakao da ovaj rječnik navodi kao prvu potvrdu za ovu riječ Radničev jezik, a prvenstvo pripada Divkoviću. Nakon pronalaska iste riječi (i od nje izvedenog pridjeva *gavanov*) i kod Papića, Radničeva potvrda, s obzirom na vrijeme pojave njegova djela (1683), dolazi tek na treće mjesto. Papić ima leksemu *oblok* 117 r (= prozor), kako nalazimo kod Divkovića, a riječ je tipična za kajkavski dijalekt, mada ima podataka i za postojanje ove riječi u govoru Makarske, Dalmacije i Vrbnika (prema Skokovu *Etimologijskom rječniku*).

Istoj skupini pripada pojava riječi: *veriga* (*lanac*), *zapreka*, *zvek*, *kli-jet* (*čelija*), *malahan*.

Drugu grupu leksike po kojoj se slažu Papić i Divković nalazimo na ravni apstraktnog nazivlja: *čestitstvo* 128 v (kasnija potvrda samo iz Della Belle i Stullija, što se također mijenja nakon Papićeve pojave), *nenavidost* 7 r, *odvjet* 32 v (izgovor), *moгуćstvo*, *sredoveža* 30 v (= posrednik), *bogoslovje* 12 r (= teologija), *zasjedalište* 113 v (= zasjeda), *zlohitrost* 100 r, te pridjev *dobitčan* 73 r (= pobjednički), za koji znaju osim Divkovića još i Bandulavić i (kasnije) Margitić.

Po poznavanju istih tuđica slažu se Papić i Divković, pa kod oba nalazimo: *misnik* 141 v (što ima rang termina), *dišipuo* 128 v (također kao termin — *učenik* od *discipulus*), *apošto* 6 v (= apostol), *drakun* 91 v (= zmaj) — što je jedna vrsta zajedničke leksike franjevačkih pisaca, s obzirom da se radi ili o terminima bogoslužja i bogoštovlja ili o nekim stalnim mjestima propovjedničkih djela (kao što je npr. *drakun*).

Međutim, nalazimo i tuđice vezane za opće pojmove, kao što je npr. pridjev *upeňgan* 88 r (= naslikan), *maskarliv* 97 r (= šaljiv) — što upućuje na dubrovački govor i dubrovačke pisce kao mogući izvor.

Ovaj nam popis dopušta pretpostavku da je Divkovićevo djelo poslužilo Papiću pri prevodilačkom radu kao jezični obrazac i kao izvorište rječničkog blaga. Kako se neke od ovih riječi nalaze i kod kasnijih franjevačkih pisaca, o čemu nas obavještava *Rječnik JA*, može se utvrditi da je Divković sa piscima 17. v. doista bio i bukvar i rječnik mladim autorima. Ma koliko je to do sada naglašavano, nikad se to do kraja ne otkriva. O tom svjedoči i Papićev jezik — koliko god je Papić otkrio, toliko je zanimljivo njegovo oslanjanje na Divkovića i njegovo korištenje Divkovićevim vokabularom.

I Divković i Papić nisu zazirali od upotrebe turcizama, što je posljedica njihova zahvatanja iz rječnika narodnog jezika. Tako kod Papića nalazimo: *hrsuzin* 6 r, *bare* 7 r, *čerek* 10 v, *kujruk* 43 v, *pored* već navedenog *mangura* 81 v (kao kod Divkovića), *kanara* 141 v (klanica). Riječ *ka-*

nara prema podacima AR pojavljuje se tek u 18. st. kod Margitića, pa pošto je registrirana kod Papića, u tom smislu se podaci AR moraju korigirati.

Za opis Papićeva jezika i za sagledavanje problema s kojima se on kao prevodilac i pisac susretao izrazit značaj ima onaj leksički fond po kome se Papić razlikuje od ostalih franjevačkih pisaca svog vremena i po kome se Papić može smatrati tvorcem određenih leksema. Pošto je Papićevo djelo ostalo u rukopisu, ono nije ekscerpirano za *Rječnik JA* pa, kao što je već napominjano, mnoge riječi i nisu navedene s potvrdom iz ovog pisca, već su navedene prema Divkoviću ili nekim mladim franjevačkim piscima. Zanimljiv je i nipošto nije zanemarljiv dobar broj leksema koje imaju prvu potvrdu kod Papića, a u *Rječniku JA* prva se potvrda pripisuje mladim stvaraocima. U najužoj vezi s ovom skupinom je leksički fond koji se prema *Rječniku JA* nalazi kod Stullija, a Stulli u svom popisu franjevačkih pisaca iz kojih crpe građu nije pominjao Papića već Radnića, Divkovića, Ančića, Matijevića, Margitića, Laštrića, Babića i dr.⁸

Lekseme za koje se prva potvrda navodi iz djela mladih pisaca ili leksikografa koji su djelovali poslije Papića biće ovdje navedene sa značenjem u Papićevu tekstu, te sa naznakama ko su mladi pisci koji koriste istu riječ.

1. *ćaćko* 5 v (= Bog otac) — javlja se kasnije kod Laštrića, kod Kanižlića i Đorđića
2. *isprvice* 7 r (= početka) — Radnić, Kavanjin
3. *krupice* 111 v (= sitan građ, samo tako u množini) — Radnić, Della Bella, Stulli, Voltigi
4. *paočiti* 12 r (= suprotstavljati se) — Dobretić, Vuk, lički govori
5. *poponiže* 10 v (= malo niže, niže) — Vuk Karadžić
6. *psovstvo* 95 v (= psovka) — Knežević, 18. st.
7. *skoprcati se* (= strmoglaviti — srednja Slavonija)
8. *sutulija* 35 v (= provalija) — u nar. crnogorskim govorima sa značenjem *brdo velike visine*

U ovom bi se smislu, zapravo, morao dopuniti *Rječnik JA* i korigirati s obzirom na prvu potvrdu kod Papića. Samo bi se dvije riječi ovog popisa mogle uzeti kao apstraktumi, *psovstvo* i *paočiti*, dok su sve ostale vezane za svakodnevne pojmove, te je vrlo vjerovatno da ih je Papić mogao naći u kojem narodnom govoru. Npr. leksema *ćaćko* Papićev je novotvor prema općepoznatom *ćaća*, ali je neuobičajeno Boga nazivati tim imenom. Iako se uz riječ Bog redovito javlja *otac*, hipokoristik *ćaćko* je neobičan. Međutim, on se može dovoditi u vezu s Papićevim stilskim svojstvom da preferira deminutive: on će za sebe reći da je *služica*, puku će se obraćati sa *bratico*, *bratice* (= braćo), pa je i *ćaćko* izvjesna vrsta intimiziranja.

⁸ M. Brlek, *Leksikograf Joakim Stulli*, Zagreb, 1987, str. 147.

Zanimljivo bi bilo saznati otkuda su ove riječi stigle u rječnike: Vitezovićev, Šulekov, Stullijev, Voltigijev, pa konačno i Vukov. To ispitivanje, koje bi zahtijevalo više prostora i vremena nego što dopušta ovaj članak, otkrilo bi i koliko je Papić bio poznat starim leksikografima, a i koliko je on samo crpao iz živih govora (i kojih). Zato je neodvojiv od ovog popisa fond leksema za koje *Rječnik JA* navodi da se nalaze kod Stullija i leksikografa 17. i 18. st.

1. *družati* 142 v (= pratiti) — samo Stulli
2. *okruža* 86 r (= okrug, areal) — Stulli, Kavanjin
3. *opojasovati*, opojašen 6 r (obrubljen) — Stulli, Daničić
4. *pristupaoci* (= prestupnici) — Stulli, Della Bella
5. *promišljiv* (kontemplativan) — Della Bella
6. *sprdalo* 97 r (= šaljivdžija, podrugljivac) — Della Bella, Stulli, Belostenec
8. *zablenutje* 96 v (= čudo) — Della Bella, Stulli, Belostenec

Svi primjeri specifične leksike Papićeve s ovog popisa su njegovi novotvori, kojima je prevodio talijanske riječi za koje u sh. baštini nije nalazio adekvat, ili ga postojeći sinonim nije zadovoljavao.

Drugo pitanje je porijeklo ovih riječi kod leksikografa, Stullija i Della Belle, koji su svoj fond popunjavali iz djela pisaca. To bi moglo potvrditi pretpostavku da je Papićev rukopis bio jedan od njihovih izvora, što bi dalje značilo da — unatoč svojoj kasnijoj sudbini — ovo djelo nije bilo nepoznato starim proučavateljima jezika i književnosti. Posebno je značajan u ovom pogledu Stullijev rječnik, jer je ovaj leksikograf imao izuzetno razvijene veze sa bosanskim franjevcima, crpao iz njihovih djela i rukopisne zaostavštine. Za povijest bosanske franjevačke književnosti udio Papićeva jezikoslovnog napora u Stullijevu djelu svakako nije beznačajan.

I konačno, postoji jedan broj riječi kojih nema *Rječnik JA*, pa bi se na osnovu toga moglo zaključiti da su to Papićevi neologizmi.

Te riječi označavaju apstraktne pojmove, kao što je npr. *kakovština* 89 v (tal. *qualità*), *prizorstvo* 110 r (tal. *riuerenza*), zatim su to riječi kojim se obilježava svojstvo ličnosti: *sladokusnivac* 67 r, *odgovornica* 109 v (tal. *auuocata*); *ogovornica* 3 r (tal. *auuocata*), *domaćinka* 28 v. Ovi neologizmi nastali su iz potrebe da se valjano prevede talijanska riječ i imali su podlogu u tvorbenim modelima živog jezika. Primjer za to je tvorba *ogovornica* nastala prema potvrđenom *ogovornik* (potvrđeno u Stullija i Jambrešića) i *odgovornica* prema starom *odgovornik* (I potvrda iz 15. st., Statut poljički, Korizmenjak, Daničić), dok prema Papićevom *sladokusnivac* postoji *sladokusničić* (Bella, Stulli) i *sladokusnost* (Mikalja, Bella). Papić je, vjerovatno, poznavao ove modele i prema njima je pravio nove tvorbe, efektne i stilski prilagođene propovjedničkom tekstu.

Sloj leksike koju zna samo Papić pojavljuje se i sa sasvim prozaičnim i prizemnim značenjima, za označavanje pojava svakodnevnog života i tim se Papićevim novotvorima mora priznati izražajna svježina. Sliko-

vit je izraz *ptice razdrstice* 53 r (grabljivice) za tal. *rapaci*, koji u njegovom propovijedanju nije mogao ostati bez odjeka na slušaoca. Taj naziv mnogo bolje nego izraz *grabljivica* može djelovati na vjernika preplašivši ga da će ga zbog grijeha napasti *ptice razdrstice*.

Istog tipa je izraz *bodlen* 32 r (tal. *puntura*) za *ubod*, *gloginati* 118 v za *halapljivo jesti*, *izdebreciti se* 42 v sa značenjem *stajati nepristojno u crkvi*, te lekseme *koprivac* 116 r (= nezakoniti sin, tal. *figluol bastardo*), *vaľutak* (tal. *groppo*) za *zalogaj*, *lopina* 106 v za *plijen* (tal. *preda*).

Ovim se riječima Papićevim ne može odrediti porijeklo, mada po svemu sklopu i semantičkoj slikovitosti jako podsjećaju na narodne riječi. Kod Vuka se nalazi glagol *dervećiti se* u značenju *nagnuti se u stranu*, sa potvrdom *odevreciti se* iz BiH i sa preciznijim značenjem *prevjesiti se* ili *previrati*. Mislim da bi to moglo biti podloga za Papićev oblik *izdebreciti se (u crkvi)*. Moguće je i da značenja drugih riječi ovog popisa, kao i same riječi, vuku porijeklo iz naroda, ali kako za takve tvrdnje nema čvrstih dokaza, ostaje da ih smatramo Papićevim samosvojnim tvorbama.

U ovom radu nisu posebno tretirani talijanizmi koje je Papić zadržao ne znajući ih prevesti, a niti termini latinskog ili talijanskog porijekla, s obzirom da se isti javljaju kod niza nabožnih pisaca i ne mogu se smatrati Papićevom posebnosću.

Pogled na leksičko blago Papićevih »*Sedam trubli*« otkriva po ko zna koji put koliko su se bosanski franjevački pisci prema jeziku svoga djela odnosili stvaralački i koliko su njihovi prevodilački poslovi bili pionirski zahvat u jednoj literaturi u nastajanju i u jednom jeziku koji je tek kretao stazama književne izgradnje. Svaki od njih imao je pred sobom kao izvor jezičnih sredstava dalmatinsko-dubrovačku literaturu, djela svojih prethodnika, stara leksikografska djela i — konačno — žive govore. Ipak, često to nije bilo dovoljno pri prevođenju sa razvijenijih jezika, osobito kad je sadržaj predloška zahtijevao i prilagođavanje mogućnostima publike, kakav je slučaj u propovjedničkim djelima poput Papićevih »*Sedam trubli*«. Traženje srpskohrvatskog adekvata nije tada značilo samo napor da se izvorna riječ dobro prevede već i da se riječju sugerira punoća smisla izvornog teksta, da se ne umanju značaj poruke, a da se ipak publika ne odbije nerazumljivošću leksika.

Zato se slobodno može reći da je izbor leksičkih jedinica bio kod Papića pitanje stila, pitanje izgradnje izraza propovjedničkog teksta, te da se u tom smislu može govoriti o stilematškoj vrijednosti njegovih leksičkih rješenja.

Nije bez značaja ni opažanje o pojavi jednog broja Papićevih leksema kod mladih pisaca i leksikografa, što može značiti da je Papić utjecao na izraz mlađe književne produkcije, a to je tim značajnije što njegovo djelo — samom činjenicom što je rukopisno — ima ograničen komunikacijski potencijal. Ipak, pisac koji je imao ambiciju da prevede *Bibliju* na narodni jezik, nije mogao biti u pitanjima jezika diletant, što su morali znati i njegovi suvremenici, pripadnici istog reda, ali i ostali, koji su se

onda mogli koristiti njegovim rješenjima. U tom smislu Papićevo djelo tek treba istražiti. Nije isključeno da poslije ispitivanja Papićeve jezika neće mo korigirati neka naša dosadašnja saznanja o prvim franjevačkim stvarocima.

ABRIß FÜR EINE STUDIE ÜBER DIE LEXIK VON FRA PAVLE PAPIĆ,
DEM BOSNISCHEN FRANZISKANER-SCHRIFTSTELLER AUS DEM
17. JAHRHUNDERT

Zusammenfassung

Die Analyse des Wortschatzes von Papić zeigt, welche Aufmerksamkeit die Franziskaner-Schriftsteller der Sprache ihrer literarischen Werke schenkten, besonders den Übersetzungen aus den europäischen Sprachen. Als eine Quelle des Wortschatzes von Papić können die Werke der Autoren aus Dalmatien und Dubrovnik angeführt werden, die Werke von Matija Divković, dem Gründer der Franziskaner-Literatur, alte lexikographische Werke und Mundarten. Die Auswahl der lexikalischen Einheiten ist bei Papić eine Frage des Stils, dadurch formt er seinen erzählerischen Text, so daß man in dem Sinne vom stillematischen Wert seiner lexikalischen Lösungen sprechen kann.

⁹ Svi primjeri signirani su prema paginaciji rukopisa kako je ona donesena kod I. Gavranca, podaci za pisce i djela dati su prema Rječniku JAZU (skrać. Rječnik JA ili AR).